

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут бізнесу, економіки та менеджменту
Кафедра фінансових технологій і підприємництва

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

Податкові надходження як джерело формування доходів місцевих бюджетів:
стан та перспективи розвитку.

спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Студентки Половникової Юлії Сергіївни
групи Фдн-846

Кваліфікаційна робота бакалавра містить результати власних досліджень
Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на
відповідне джерело _____ Половнікова Ю. С.
(підпис)

Керівник ст. викл., доц., к. е. н.

(підпис)

Салтикова Г. В. _

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Навчально-науковий інститут бізнесу, економіки і менеджменту

Кафедра фінансових технологій і підприємництва

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри, д. е. н., проф.

_____ Лариса ГРИЦЕНКО

(підпис)

«_____» _____ 202__ р.

ЗАВДАННЯ

до кваліфікаційної роботи бакалавра

Студентки групи Фдн-84Б інституту (центру) ЦЗДВН
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Половнікової Юлії Сергіївни

Тема роботи: Податкові надходження як джерело формування доходів місцевих бюджетів: сучасний стан та перспективи розвитку

Затверджена наказом по СумДУ № _____ від «____» _____ 20__ р.

Термін здачі студентом завершеної роботи «____» _____ 20__ р.

Вихідні дані до роботи: Конституції України, нормативних й законодавчих актів, статистичної звітності, інструкцій та положень, монографій, періодичних видань, навчальних посібників, даних фінансової звітності суб'єктів господарювання, зокрема Барської ОТГ, організацій та установ, інтернет ресурсів.

Зміст основної частини роботи (перелік питань для розроблення): теоретичні основи формування місцевих податків і зборів, які є джерелом формування місцевих бюджетів; сучасний стан розвитку податкових надходжень до місцевих бюджетів; перспективи і труднощі наповнення місцевих бюджетів.

Дата видачі завдання: «_____» _____ 20__ р.

Керівник кваліфікаційної роботи бакалавра: _____ Г.В. Салтикова

(підпис)

Завдання прийнято до виконання " _____ " _____ 20__ р. _____ Ю.С. Половнікова

АНОТАЦІЯ

кваліфікаційної роботи бакалавра

на тему:

Податкові надходження як джерело формування доходів місцевих бюджетів: сучасний стан та перспективи розвитку
Половнікова Юлія Сергіївна

Актуальність. Сьогодні у нашій державі дохідна база місцевих бюджетів потребує суттєвого зміцнення. Адже рівень фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування України досягнув свого критичного стану, тому потрібно шукати шляхи виходу із цієї ситуації. Такий стан можна виправдати наслідками фінансово-економічної кризи, яка торкнулася, практично, усіх сфер економічного та суспільного життя й не оминула найнижчих ланок бюджетної системи.

Широкомасштабна війна РФ проти незалежної України, яка розпочалася 24 лютого 2022 р., призвела до величезних людських і матеріальних втрат, які за оцінками експертів, вимірюються десятками тисяч осіб та понад трильйоном доларів. Війна зруйнувала довоєнну структуру економіки, трудових ресурсів, податків, частково зруйновані 3000 населених пунктів, їх економічну та соціальну інфраструктуру, знищено сотні державних підприємств, приватний бізнес, сотні житлових будинків, розбалансовані аграрний сектор, внутрішня та зовнішня торгівля. Із зони бойових дій в західні регіони країни виїхали понад 7 мільйонів осіб, близько 5 мільйонів біженців тимчасово оселилися за кордоном: у Польщі, Чехії, Румунії, Молдавії, Словаччині, Німеччині, Англії, США, Італії, Канаді та інших державах. А це робоча сила та мільйони платників податків до місцевих бюджетів.

Щодо перспектив розвитку економіки України і налагодження її податкової системи, то вони залежить, на нашу думку, від зусиль ЗСУ в здобутті перемоги над російською армією, у визволенні усіх загарбаних територій, від спільної праці всього українського народу по відновленні зруйнованої інфраструктури, економіки, від військової та економічної допомоги з боку союзників України, насамперед країн ЄС, Англії, США, від швидкої реалізації плану «Маршала - 2», вступу України до Європейського Союзу, від ефективності запровадження антиросійських санкцій та виплати репарацій з боку РФ.

Не зважаючи на значний доробок науковців у сфері місцевого оподаткування ряд аспектів залишаються не дослідженими у повній мірі. Саме тому в ході теоретичного навчання і практичної підготовки ми приділили більше уваги цій проблемі і обрали тему кваліфікаційної роботи: «Податкові надходження як джерело формування доходів місцевих бюджетів: сучасний стан та перспективи розвитку».

Мета. Провести теоретичний і практичний аналіз та розкрити процес збору місцевих податків у контексті забезпечення зростання місцевих бюджетних надходжень, розкрити ключові напрями реформ фінансової системи, надання державних послуг населенню в останні передвоєнні роки та в умовах воєнного стану на початку 2022 р.

Об'єкт дослідження – доходи місцевих бюджетів.

Предмет дослідження – відносини в економічній сфері, які виникають у процесі формування податків і зборів до місцевих бюджетів.

Загальнонаукові і спеціальні методи дослідження: описовий, структурний, аналітичний, систематизації, порівняльного аналізу, статистичний, економічного аналізу, метод експертних оцінок.

Основний результат роботи. Визначено поняття «податкових надходжень» і подано структуру загальнодержавних та місцевих податків і зборів; проведено аналіз сучасного стану зарахування податкових надходжень до місцевих бюджетів; описано проблеми місцевого оподаткування в умовах сьогодення та воєнного стану; показано динаміку зростання місцевих податків по регіонах України і в Барській ТГ.

Ключові слова: бюджет, система оподаткування, бюджетна політика, доходи місцевих бюджетів, територіальна громада, податкові надходження, воєнний стан.

Основний зміст кваліфікаційної роботи викладено на 30 сторінках, з яких список джерел із 30 найменувань. Робота містить перелік умовних позначень, вступ, три розділи, висновки, 8 таблиць, а також 4 рисунки.

Рік захисту роботи – 2022 рік.

Перелік умовних скорочень

БКУ	Бюджетний кодекс України
ВВП	Валовий внутрішній продукт
ГРН	Гривень
ЗСУ	Збройні Сили України
ЄС	Європейський Союз
МБ	Місцеві бюджети
МФУ	Міністерство фінансів України
Р.	рік
РФ	Російська Федерація
Ст.	Стаття
С.	Сторінка
ПДФО	Податок на доходи фізичних осіб
ПКУ	Податковий Кодекс України
ОТГ	Об'єднана територіальна громада
ТИС	Тисяч
ФО	Фізична особа
ЮО	Юридична особа

ЗМІСТ

Перелік умовних скорочень.....	2
Вступ.....	4
1. Теоретичні основи формування загальнодержавних та місцевих податків і зборів, які є джерелом формування місцевих бюджетів.....	8
2. Сучасний стан розвитку податкових надходжень до місцевих бюджетів.....	15
3. Перспективи і труднощі наповнення місцевих бюджетів.....	26
Висновки.....	34
Список використаних джерел.....	37
Додатки.....	39
Додаток А. Рисунок 2.1. Структура фінансового управління Барської міської ТГ	39
Додаток Б. Таблиця 2.3. Темпи росту державних надходжень загального фонду за 2021 р. до 2020 (%).....	40
Додаток Б. Таблиця 2.4. Темпи росту фактичних надходжень податку для фізичних осіб за 2021 р. до 2020 р. (%)	41
Додаток В. Таблиця 2.5. Темпи росту фактичних надходжень плати за землю за 2021 р. до 2020 р. (%).....	42
Додаток Г. Таблиця 2.6. Темпи росту фактичних надходжень по нерухомому майну за 2021 р. до 2020 р. (%)	43
Додаток Д. Таблиця 2.7. Темпи росту фактичних надходжень єдиного податку за 2021 р. до 2020 р. (%).....	44
Додаток Е. Таблиця 2.8. Розподіл податкових надходжень в доходах загального фонду місцевих бюджетів у 2021 р.	45
Рисунок 2.2. Динаміка надходжень до бюджету Барської міської ТГ.	46
Рисунок 2.3. Місцеві податки і збори до Барської міської ТГ.....	46
Рисунок 2.4. Аналіз власних надходжень до Барської міської ТГ...	47

ВСТУП

Актуальність теми. Україна за 30 років своєї незалежності пройшла складний шлях в напрямку національної та економічної незалежності, на шляху до вступу в Європейський Союз. Але сьогодні державний бюджет України вимагає нових, сучасних підходів і шляхів його наповнення. Економічна та фінансова база органів влади на місцях має низький рівень надходжень, що знижує фінансові можливості влади в областях, містах, селах по забезпеченні потреб українців у регіонах.

Одним із ключових факторів, від яких залежить ефективне функціонування усієї української економіки, є організація державної системи оподаткування. У сучасних умовах достатній обсяг доходів місцевих бюджетів потрібен для задоволення потреб українців, вирішення різноманітних проблем на місцевому рівні. Для успішного соціального та економічного розвитку територій необхідна наявність обґрунтованої суми коштів у бюджеті, а також план ефективного використання цих коштів. Стабільний місцевий бюджет повинен сприяти збалансованому розвитку економіки і соціальної сфери певного регіону. Для збереження стійкості місцевого бюджету його структура та наповнення повинні забезпечувати необхідні потреби регіонального господарства і населення, сприяти соціально-економічному розвитку територіальних громад.

Процес соціалізації економічних явищ проявляється у підпорядкуванні економічної політики завданням розвитку особистості, задоволенні її матеріальних і духовних потреб. Це вимагає її переорієнтації бюджетної політики держави.

Механізм фінансового забезпечення галузей соціальної сфери має постійно вдосконалюватися, адаптуватися до змін моделі соціально-економічного розвитку. Системні трансформаційні перетворення, що тривають в Україні останні два десятиліття років, несприятлива геополітична ситуація, яка проявляється в агресивній щодо України політиці РФ, спричинили затяжну фінансово-економічну кризу, яка проявляється у нестабільності економічного розвитку. Пандемія Covid-19 у 2020-2021 рр. забрала понад 110 тис. життів

українців, у періоди її загострення, відбувався спад виробництва, закривалися підприємства, установи, транспорт, школи, вузи, деякі установи переходили на дистанційне навчання та роботу. Відповідно пандемія зробила свій відбиток на зниження процесу збору податків в Україні та світі.

Активні пошуки виходу з цієї ситуації призвели до розуміння необхідності реформи фінансової системи, одним з напрямів якої проголошена децентралізація управління державними фінансовими ресурсами. Тому сьогодні на місцеві бюджети покладається завдання фінансування значної частини соціальних потреб населення, а відповідно виникає потреба в розширенні прав органів ТГ у стягненні податків і зборів.

Широкомасштабна війна Російської Федерації проти незалежної України, яка розпочалася 24 лютого 2022 року, призвела до величезних людських і матеріальних втрат, які за оцінками експертів, вимірюються десятками тисяч осіб та понад трильйоном доларів матеріальних збитків за 100 днів війни (це близько 13% ВВП). Війна зруйнувала довоєнну структуру економіки, трудових ресурсів, податків, частково знищено понад 3000 населених пунктів, їх економічну та соціальну інфраструктуру, зруйновано десятки підприємств, сотні житлових будинків, медичних, культурних та освітніх закладів. Із зони бойових дій в західні регіони країни виїхали понад 7 мільйонів осіб, близько 5 мільйонів українських біженців тимчасово оселилися за кордоном: у Польщі, Чехії, Румунії, Молдавії, Словаччині, Німеччині, Англії, США, Італії, Канаді та інших державах. А це мільйони робочих рук та платників податків до місцевих бюджетів. Економіка набула мілітаристського характеру, а витрати на ЗСУ за останні три місяці збільшилися з 1/3 українського бюджету до 2/3.

Щодо перспектив розвитку економіки України і налагодження її податкової системи, то вони залежить від зусиль ЗСУ в здобутті перемоги над російською армією, у визволенні усіх загарбаних територій, також залежить від спільної праці всього українського народу по відновленні зруйнованої інфраструктури, економіки, від військової та економічної допомоги з боку союзників України, насамперед країн ЄС, Англії, США, від швидкої реалізації плану «Маршала - 2», вступу України до ЄС, від антиросійських санкцій та репарацій з боку РФ.

Об'єктом дослідження є процес формування доходів місцевих бюджетів.

Предметом дослідження є відносини в економічній сфері, які виникають у процесі стягнення податків та зборів до місцевих бюджетів.

Гіпотеза дослідження полягає в припущенні того, що ефективне використання податкових надходжень як джерел формування місцевих бюджетів буде спрямована на суттєве збільшення фінансів у державі в цілому і, у розширенні можливостей розвитку ТГ. Тому оподаткування на місцевому рівні є актуальним у нашому дослідженні.

Вивченням цієї проблеми займалися ряд вітчизняних і зарубіжних вчених, а саме А. Пігу, Р. Бачо, І. Волохова, Ю. Огаренко, А. Василенко, Г. Возняк, А. Соколовська, І. Щербіна та ін.

Податкова та регулююча функції податкових надходжень місцевих бюджетів є основним об'єктом дослідження для багатьох дослідників. Проблема наповнення місцевих бюджетів з різних джерел приваблює увагу науковців та заслуговує подальшого обговорення. Разом з тим, необхідно відмітити, що незважаючи на значний доробок науковців у сфері місцевого оподаткування, податкових надходжень в якості інструмента наповнення доходної частини місцевих бюджетів залишаються не дослідженими у повній мірі.

Саме тому в ході теоретичного навчання і практичної підготовки ми приділили більше уваги цій проблемі і обрали тему бакалаврської кваліфікаційної роботи: «Податкові надходження як джерело формування доходів місцевих бюджетів: сучасний стан та перспективи розвитку».

Основна мета наукового пошуку торкнулася змін, які сталися за останні роки в оподаткуванні на місцевому рівні, в аналізі їх результативності, розробці пропозицій щодо підвищення їх ролі у доходах місцевих бюджетів та в умовах повномасштабної війни РФ проти незалежної України.

Досягнення цієї мети передбачає послідовне розв'язання таких наукових завдань: - визначити стан наукової розробки теми;

- узагальнити теоретичні аспекти визначення ролі податкових надходжень у власних доходах місцевих бюджетів;

- здійснити аналіз сучасного стану накопичення доходів МБ;
- розкрити закономірності та особливості податкових надходжень до місцевих бюджетів в мирний час та в умовах воєнного стану;
- продемонструвати значення різних методичних підходів для аналітичного розгляду шляхів підвищення ролі податків і зборів у зміцненні бюджетів областей, міст, ТГ на прикладі окремих регіонів України і, Барської ТГ зокрема.

Методологічною основою роботи є загальнонаукові та спеціальні методи дослідження: наукового аналізу, індукції і дедукції, узагальнення та системний метод; порівняльного аналізу; метод статистичних порівнянь показників – для визначення ролі податкових надходжень при забезпеченні формування місцевого бюджету; метод економічного аналізу та експертних оцінок.

Інформаційною базою нашого дослідження є: Конституція України, законодавчі та нормативні акти, що визначають умови місцевого оподаткування; навчальна та довідкова література, наукові статті з досліджуваної проблематики, статистичні звіти Департаменту фінансів Вінницької облдержадміністрації, результати наукових досліджень з питань місцевого оподаткування, Інтернет ресурси, матеріали фінансового відділу Барської ТГ.

Структура роботи підпорядкована її меті та завданням. Вона містить: перелік умовних скорочень, вступ, три розділи, висновки, список посилань, 2 рисунки, 5 таблиць і 5 додатків.

1. Теоретичні основи формування загальнодержавних та місцевих податків і зборів, які є джерелом формування місцевих бюджетів

Конституцією України [1] та Бюджетним кодексом України [2] встановлені правові основи діяльності бюджетної системи, принципи її побудови, основи бюджетних відносин, міри покарання за невиконання бюджетного законодавства. Бюджетну систему України демонструє таблиця 1.1.

Таблиця 1.1.

1	державний бюджет
2	місцеві бюджети
3	бюджет Автономної Республіки Крим
4	обласні бюджети
5	районні бюджети
6	бюджети місцевого самоврядування

З таблиці видно, що бюджет України фактично є сукупністю показників державного, місцевих бюджетів, бюджету Автономної Республіки Крим, до її анексії РФ у 2014 р., обласних та районних бюджетів, а також бюджетів місцевого самоврядування та ОТГ [1, с. 64-65; 66-69].

Українська бюджетна система базується на принципах: єдності усіх складових бюджету України; збалансованості; повноти; доцільності та обґрунтованості; ефективності та інші.

Місцеві бюджети – це бюджет Автономної Республіки Крим (анексований в лютому 2014 р. РФ), обласні, районні бюджети та бюджети місцевого самоврядування.

ОТГ вирішують місцеві питання, як правило, через такі органи місцевого самоврядування: сільська, селищна, міська рада, у т. ч. об'єднаної територіальної громади; районна та обласна ради [1, с. 67]. У ст.142 Конституції України записано, що «Матеріальною і фінансовою основою місцевого самоврядування є рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, земля, природні ресурси, що є у власності територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах, об'єкти їх спільної власності, що перебувають в управлінні районних і обласних рад». Основний Закон держави наголошує на ролі держави у формуванні доходів

бюджетів на місцях і фінансово компенсує частину витрат органів місцевого самоврядування [1, с. 68].

Обласні та районні ради затверджують певні програми соціально-економічного та культурного розвитку тих чи інших областей і районів, встановлюють контроль за їх ефективним виконанням. Також розглядають на сесіях рад проекти і затверджують місцеві бюджети, встановлюють місцеві податки і збори згідно встановлених законів.

Місцеві бюджети складаються із дохідної та видаткової частин. Їх складові кожного року визначає Бюджетний кодекс України [2].

У БКУ зазначено, що доходи бюджету складаються із декількох складових: з податкових, неподаткових, трансфертів (коштів отримані від українських чи іноземних організацій чи органів влади безповоротно), доходів від банківського капіталу, підприємницької діяльності, адміністративні збори і платежі тощо[2].

Податковий кодекс України, прийнятий у 2010 р. (нові зміни внесені Верховною Радою України 07.05.2022 р.) регулює усі загальнодержавні податки і збори, вони носять універсальний характер і є обов'язковими на всій території нашої держави. До місцевих належать податки і збори, які зафіксовані в ПКУ, рішеннях сільських, селищних, міських рад та рад ОТГ і вони є обов'язковими до сплати у певних територіальних громадах [3].

До загальнодержавних податкових надходжень, які зараховуються до місцевих бюджетів, входять:

- податок на доходи підприємств;
- податок на прибутки фізичних осіб;
- акцизний податок;
- екологічний податок;
- рентна плата.

Об'єктом оподаткування може бути прибуток, отриманий в Україні чи за кордоном, а базою його виступає грошова форма.

Наприклад, податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) - є найважливіше джерело доходів до бюджету України, через цей податок реалізується зв'язок

громадян з державою і державним бюджетом. Цей податок регулюється 4 розділом ПКУ [5, с. 201].

Основною базою оподаткування є загальний оподатковуваний дохід. Ставки податку на доходи фізичних осіб різні і вони показані у таблиці 1.2.

Таблиця 1. 2.

1	18 % – заробітна плата, пенсія, інший дохід (пасивний).
2	9 % – доходи у вигляді дивідендів по акціях.
3	5 % – доходи у вигляді дивідендів по акціях та корпоративних правах, нарахованих платниками податку на прибуток підприємств.
4	0% – вартість власності, що успадковується близькими родичами сім'ї спадкодавця.

Запроваджуючи акцизний податок, як один із видів непрямого оподаткування, наприклад на горілчані чи тютюнові вироби, держава з одного боку намагається їх обмеження, а при акцизному оподаткуванні імпортованих товарів намагається захистити вітчизняних виробників товарів [6].

Статтею 215 ПКУ визначено перелік підакцизних товарів: спирт етиловий, алкоголь, пиво; тютюн; нафтопродукти, скраплений газ; легкові автомобілі (з 1 червня 2022 р. дозволено в умовах воєнного стану безмитний ввіз із за кордону в Україну легкових автомобілів), мотоцикли; електроенергія.

Із набуттям чинності ПКУ коло платників акцизного податку розширено. Щорічно Кабмін до 1 червня вносить на розгляд Верховної Ради України проект закону про зміни до Податкового кодексу України [6].

ПКУ у 2010 р. ввів окремий екологічний податок. Ідею введення екологічного податку за нанесення шкоди навколишньому природному середовищу запропонував англієць А. С. Пігу. Він встановив, що цей податок повинен зніматися з підприємств та установ у розмірі, що дорівнює граничним зовнішнім витратам [7, с. 4].

Як зазначається у Кодексі України про надра від 27.07.1994 р., (нова редакція від 15.01. 2022 р.), що «надра – це частина земної кори, що розташована

під поверхнею суші та дном водоймищ і простягається до глибин, доступних для геологічного вивчення та освоєння» [8].

Важливим загальнодержавним податком є рентна плата за використання національних надр для видобування корисних копалин, води, лісів, перевезення нафти, нафтопродуктів нафтопроводами, транзитне транспортування аміаку через територію держави. Рентна плата встановлюється IX розділом ПКУ та іншими законами України [9; 10; 11].

Оглядом розглянемо найважливіші місцеві податки і збори та розкриємо їх роль у поповненні місцевих бюджетів.

Як відомо, відповідно до українських законів, територіальні громади села, селища, містечка чи великого міста, району і області самостійно встановлюють місцеві податки і збори [12, ст. 143]. Ці питання вирішуються виключно на пленарних засіданнях сільської, селищної, міської, районної, обласної рад [13, ст. 26].

Органи місцевого самоврядування мають певну самостійність у встановленні місцевих зборів і податків. Місцеві податки та збори, що встановлені відповідно до переліку ПКУ, є обов'язковими до сплати на території відповідних територіальних громад [15, с. 227].

Податок на майно (на нерухоме майно, транспортний податок і плата за землю) та єдиний податок належать до місцевих податків, а туристський збір та паркування транспорту – до місцевих зборів.

Візьмемо для прикладу норми на житлову площу, то сьогодні вони наступні. Якщо власник володіє квартирою (загальна площа якої перевищує 300 м²), або є власником будинку (площею понад 500 м²), то сума податку обов'язково збільшується на 25 тис. грн. на рік.

До майнового податку належить плата за землю [5, с. 234].

Платниками за землю є власники земельних ділянок, земельних часток (паїв), землекористувачі на правах постійного користування; орендарі земельних ділянок державної та комунальної власності на умовах оренди [3, ст. 269].

Об'єктами оподаткування платою за землю є: земельні ділянки власників, земельні паї, які перебувають у власності; земельні ділянки державної і комунальної власності з правом постійного користування; земельні ділянки державної та комунальної власності, надані в оренду [3, ст. 270].

Власники землі та землекористувачі сплачують плату за землю з дня виникнення права власності або права користування земельною ділянкою. Податок фізичними особами сплачується протягом 60 днів з дня вручення податкового повідомлення [5, с. 240]. Підставою для нарахування, наприклад орендної плати за землю є договір оренди земельної ділянки.

В останні роки у нашій державі також склалася спрощена система оподаткування, обліку та звітності для платників єдиного податку, яка передбачає спрощений облік. Так, суб'єкти господарювання (представники малого бізнесу) поділяються на чотири групи платників єдиного податку (Див. табл. 1.3.)

Таблиця 1.3.

1	перша – ФО, які займаються роздрібний продажем товарів на ринку або надають побутові послуги місцевому населенню, їх дохід за рік не перевищує 167 розмірів мінімальної заробітної плати, встановленої законом.
2	друга – підприємці, які надають послуги (побутові, у сфері ресторанного бізнесу), працюють самі, або використовують працю не більше 10 осіб і обсяг доходу яких не перевищує 834 розміри мінімальної зарплати.
3	третя – ФО, які не використовують працю найманих працівників та ЮО різних організаційно-правових форм, обсяг доходу яких в рік не перевищує 1167 розмірів мінімальної заробітної плати.
4	четверта група – сільськогосподарські товаровиробники, переважно фермери, або члени їх сімей, які здійснюють вирощування та реалізацію с/г продукції, відгодівлю худоби, птиці, збирання, вилов, переробку власно вирощеної або відгодованої продукції та продаж на ринку (площа угідь коливається від 0,5 до 20 га).

Платники єдиного податку самостійно нараховують плату, яку здійснюють з 1 січня до 20 лютого щороку.

Важливим місцевим збором є туристичний збір, платниками якого є українські громадяни, іноземці, особи без громадянства, які прибувають на

територію села чи міста, на якій діє рішення місцевих рад про встановлення туристичного збору, та отримують послуги з тимчасового проживання, ночівлі (кемпінги, готелі, мотелі, гуртожитки для приїжджих, хостели, будинки відпочинку, туристичні бази, гірські притулки, пансіонати, санаторно-курортні заклади, житлові будинки, квартири) із зобов'язанням залишити місце перебування в зазначений строк [3, ст. 268].

Ставка збору встановлюється за рішенням відповідної ради у розмірі до 0,5 % – для внутрішнього туризму та до 5 % – для в'їзного туризму від розміру мінімальної заробітної плати, а базою збору виступає кількість діб розміщення у місцях проживання, визначених ПКУ[3].

Отже, розглянувши правові основи бюджетної системи України, її принципи, структуру, основні види, особливості формування місцевих податків та зборів, можна зробити наступні висновки:

По-перше, фінансова система України має складові: бюджет України, місцеві бюджети, бюджет Автономної Республіки Крим (до анексії РФ Криму в лютому 2014 р.), обласні, районні бюджети та бюджети органів самоврядування міст, містечок, сіл, селищ, ОТГ.

По-друге, основою оподаткування виступає загальний оподатковуваний дохід, тобто будь-який дохід, який підлягає оподаткуванню з боку держави чи органів місцевого самоврядування. До державних податків, які зараховуються до місцевих бюджетів, належать податки: на прибуток підприємств, на доходи фізичних осіб, акцизний та екологічний податки і рентна плата.

По-третє, із 2016 р. ставка на прибуток в незалежній Україні становить 18% і є однією із найнижчих у Європі. У березні 2022 р., у період широкомасштабної війни РФ проти України, указом Президента України В. Зеленського, ставка податку на прибуток на період воєнного стану (до 1 червня 2022 р.) знизилася до 2%, а власники, які втратили свій бізнес, роботу через війну, одержали одноразову державну допомогу у сумі 6500 гривень.

По-четверте, місцеві бюджети – це бюджети, які створені для виконання функцій місцевого самоврядування, їх затверджують щороку на плановий

календарний рік. Економічні та соціальні потреби населення вимагають збільшення фінансів у держави і в місцевої влади. Вона має бути максимально фінансово незалежною та мати певні правові і податкові повноваження [15, с. 51].

По-п'яте, власні кошти сільських, селищних, міських, районних, обласних рад, ОТГ мають створюватися в основному за рахунок податків і зборів через місцеве оподаткування. Податкові повноваження влади на місцях розширять стимулювання ініціатив та активності підприємців регіонів, будуть сприяти наповненню місцевих бюджетів необхідними коштами (не порушуючи Конституції України, БКУ та ПКУ).

2. Сучасний стан розвитку податкових надходжень до місцевих бюджетів

Новаторський підхід до вивчення сучасного стану і перспектив розвитку податкових надходжень – податків і зборів до місцевих бюджетів запропонували

українські дослідники-фінансисти: І. Волохова, О. Дубовик, Ю. Огаренко, А. Василенко, Г. Возняк, А. Соколовська, І. Щербіна та ін. Базовою працею з проблем розвитку сучасної податкової системи є праця одеських економістів за редакцією І. С. Волохової «Податкова система: навчальний посібник», рекомендований для студентів ВНЗ, яка вийшла у м. Харкові у 2019 р. У посібнику з сучасних позицій розкрито теоретичні основи життєдіяльності податкової системи в Українській державі, виділено специфічні риси, принципи структури податкової системи держави, виходячи із положень Конституції України, Бюджетного кодексу України, Податкового кодексу України, інших законів, які регулюють розрахунки та збори державних та місцевих податків і зборів [15].

Цій дослідниці також належать монографія і ряд статей, які вийшли у науковий обіг за останні роки, зокрема монографія «Місцеві фінанси та перспективи поглиблення фінансової децентралізації в Україні» (2014 р.)[16] та наукові розвідки: «Місцеве оподаткування: реалізація загальних принципів» (2014 р.)[17], «Місцеве оподаткування: реалізація загальних принципів» (2014 р.)[18], «Роль непрямих податків в розширенні власної дохідної бази місцевих бюджетів» (2014 р.)[19], «Місцеві податки та збори в доходах місцевих бюджетів України: наслідки проведених реформ» (2017 р.)[20].

У 2010 р. вийшла стаття І. Попович, у якій звертається увага на механізм удосконалення надходжень фінансів до місцевих бюджетів в умовах сучасного кризового стану нашої економіки, розкрито шляхи виходу української економіки з світової економічної кризи 2008-2009 рр. та проблеми наповнення місцевих бюджетів [21]. У 2011 р. опублікована розвідка Ю. Огаренка про порівняльний аналіз податку на викиди діоксиду вуглецю у навколишнє середовище[7].

Ці та інші праці, деякі методики вивчення процесу наповнення податками місцевих податків і зборів, були нами використані при написанні кваліфікаційної роботи, в проведенні порівняльного аналізу з проблем надходжень податків та зборів до МБ на сьогоднішній час. Але базовими для нашого дослідження стали ряд українських кодексів, насамперед, БКУ та ПКУ.

Нами також використані порівняльні дані за останні 5 років про формування, стан розвитку, використання бюджетних надходжень від місцевих податків та зборів у Барській ТГ Вінницької області, де я проходила практику. Важливими документами для аналізу сучасного стану поточного 2022 р., для визначення перспектив розвитку української економіки, податкової системи в умовах широкомасштабної агресії РФ проти суверенної України є нові закони, нові редакції до них, наприклад, про військово-цивільні адміністрації [23], про зміни в оподаткуванні під час воєнного стану та їх вплив на бюджети громад [27; 28] та інші.

Зарахування загальнодержавних податків та зборів до місцевих бюджетів здійснюється відповідно до ст. 64, ст. 64¹ та ст. 66 БКУ. Розглянемо їх детальніше.

Звернемося до таблиці 2.1., у якій показані доходи бюджетів місцевих рад:
Таблиця 2.1.

1	60 % податку на доходи фізичних осіб, що сплачується на відповідній території (крім території міст Києва та Севастополя).
2	40 % податку на доходи фізичних осіб на території міста Києва та зараховується до бюджету міста Києва; 100% на території міста Севастополя та зараховується до бюджету міста Севастополя (до лютого 2014 р.).
3	37 % рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів у частині деревини, заготовленої в порядку рубок.
4	45 % рентної плати за спеціальне використання води, яка зараховується до МБ міста Києва користувачами води.
5	25 % рентної плати за користування надрами для видобування корисних копалин загальнодержавного значення, що зараховується до міських бюджетів міст Києва.
6	3% рентної плати за користування надрами для видобутку нафти, газу та газового конденсату.
7	5 % рентної плати за користування надрами для видобування корисних копалин загальнодержавного значення, що зараховується за місцем видобутку.
8	30 % рентної плати за користування надрами для видобування бурштину, що зараховується до місцевих бюджетів.
9	акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлі підакцизних товарів;

10	13,44 % акцизного податку з виробленого в Україні пального зараховуються до загального фонду місцевих бюджетів автоматично.
11	10 % податку на прибуток підприємств, який зараховується до бюджету міста Києва.
12	податок на прибуток підприємств і установ комунальної власності, засновником яких є МР.
13	рентна плата за: користування надрами, рентна плата за використання води та водних об'єктів місцевого значення, плата за використання лісових ресурсів.

З таблиці видно, що спектр місцевих податків і зборів надзвичайно широкий і різноманітний, він має свою специфіку в залежності від багатств та природних особливостей того чи іншого регіону України. Існують також надходження до спеціального фонду МБ – насамперед це: 55 % екологічного податку.

Щодо усіх надходжень від місцевих податків і зборів, то вони безпосередньо включаються до доходів загального фонду бюджетів сільських, селищних, міських ТГ.

Після анексії Криму РФ та частини Донбасу, де були проголошені невизнані ЛНР та ЛНР у 2014 р., загальнодержавні та місцеві податки і збори не справляються [22].

Через окупацію східних районів Донецької і Луганської областей терористичними військами, особливості формування та виконання місцевих бюджетів у цих областях на період проведення АТО і ООС у 2014-2022 рр. встановлюються БКУ, ПКУ та рішеннями військово-цивільних адміністрацій згідно до Закону України «Про військово-цивільні адміністрації»[23].

Проаналізуємо більш детально стан розвитку податкових надходжень і зборів до місцевих бюджетів в межах України, в окремих областях різних регіонів та в місті Бар Вінницької області.

Згідно статистичних даних Міністерства фінансів України, взятих за останніх три роки, з 2019 по 2021 р. включно спостерігався стабільний приріст доходів до загального фонду місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів; у співставленні та без урахування територій, що були не підконтрольні українській владі), зокрема в порівнянні з відповідним минулим роком:

- у 2019 р. – на 17,6% або +41 085,8 млн. гривень;
- у 2020 р. – на 5,4% або +14 968,6 млн. гривень;
- у 2021 р. – на 21,3% або + 61 891,8 млн. гривень [24].

У 2020 – 2021 рр., коли в умовах наростання пандемії – Ковіду-19, було проведено у масштабах України цілий ряд карантинних обмежень: у громадських місцях, на виробництві, в установах, на ринках, у навчальних і культурних закладах, в транспорті, у сфері обслуговування, громадського харчування, у туристсько-готельному бізнесі тощо, у березні-травні і 2020 та 2021 р. (коли були найбільші спалахи захворювання та встановлений масковий режим) спостерігалося суттєве зменшення надходжень до загальнодержавного та місцевих бюджетів. Але статистика підтверджує факти, що у червні-липні (коли відбувався спад пандемії у світі та в Україні) позитивна динаміка поступово відновлювалася і протягом жовтня-грудня середній показник приросту доходів зростає [25].

Так, за показниками 2021 р. до загального фонду місцевих бюджетів (без врахування трансфертів) надійшло 351 875,9 млн. гривень. Приріст надходжень до загального фонду проти 2020 р. склав 21,3% або + 61 891,8 млн. гривень. Найбільший приріст надходжень до МБ спостерігається у Дніпропетровській області – + 8850,4 млн. грн. (129%), найнижчий – у Вінницькій області – +1511,9 млн. грн. (115,2%) (Таблиця 2.2.). Вище середнього склали показники у Полтавській – + 3.352,6 млн. грн. (127, 6%), Харківській – +5.105,3 (124,5%), Львівській – + 3828, 2 млн. грн. (122, 5%), Тернопільській – +1090,7 млн. грн. (122%), Івано-Франківській – +1400,3 млн. грн. (121,8 %), Запорізькій – + 2866,6 (121,7%), Рівненській – + 1267,7 (121,6%). Різні показники залежать від економічного потенціалу, наявності трудових ресурсів, перебування у тій чи іншій зоні обмежень під час пандемії Ковіду-19, від летальних наслідків в кожній із областей.

Аналіз даних порівняльної таблиці 2.3. Темпи росту фактичних надходжень податку на доходи фізичних осіб (ОДФО) за 2021 р. по відношенні до 2020 р. яскраво показує, що обсяг надходжень за рік склав 212 173,1 млн. грн. Приріст надходжень ПДФО до 2020 р. становить 19,4% або + 34 405,4 млн. гривень. 16

регіонів мають темпи приросту ПДФО вищі за середній показник по Україні. Рівненська, Тернопільська та Волинська області забезпечили приріст понад 22%. Найнижчий приріст мають Полтавська – +1169,6 млн. грн. (115,8%), Дніпропетровська – +2951,0 (116%) та Донецька – +1558,5 (116%) області [25].

Плата за землю є досить важливим податком у наповненні місцевих бюджетів. Надходження плати за землю у 2021 р. склали 35268,3 млн. грн. + 3791,0 млн. грн., збільшення надходжень проти 2020 р. становить 112,0%, або 3 791,0 млн. гривень по Україні до МБ. Вони показані у таблиці 2.4.

Із таблиці 2.4. бачимо, що вищі за середні темпи приросту плати податку за землю спостерігаються у 8 областях України (найвищі у Дніпропетровській області – +1072,5 млн. грн. (125,7 %), на другому місці – у Луганській області – + 57,6 млн. гривень (116 %), на третьому місці – у Волинській області – +65,2 млн. грн. (114,4 %). Але у більшій половині українських областей (17) темпи росту податку на землю нижче середнього по Україні. Найнижчі темпи росту спостерігалися у Київській області – + 341, 8 млн. грн. (104,2%) та в місті Києві - + 341,8 млн. (107,0%).

На нашу думку, в період пандемії за два роки за даними міністра охорони України В. Ляшка від Ковіду-19, А-мікрона померли в Україні понад 110 тисяч українців, переважно віком 50-80 років. Частина з них ще належали до працездатного населення. Масова самоізоляція, зменшення контактів у масових місцях перебування, скорочення виробництва, часткове припинення роботи транспорту, готелів, ресторанів, навчальних та наукових закладів, вимушений перехід на дистанційну роботу в офісах та навчальних закладах, звернення великого та малого бізнесу – все це стало причинами зниження рівня життя українців, масового безробіття і, відповідно падіння темпів росту економіки, зменшення надходжень до бюджету та податків і зборів до МБ.

Аналізуючи таблицю 2.5. ми спостерігаємо значне збільшення фактичних надходжень податку на нерухоме майно. Вони склали у 2021 р. 7821,0 млн. грн. і приріст надходжень порівняно з 2020 р. становив 35,8 %, або на 2 062,1 млн. грн.

Разом і з зростанням попиту на житло, зросла ціна на квартири і будинки, особливо у Києві та Київській області (у містах Буча, Ірпінь, Вишгород)[25].

Середні темпи зростання податку на нерухоме майна в Україні становить 135%, у 10 регіонах темпи росту цього податку є вище середнього рівня по країні (найвищі темпи спостерігалися у Харківській області + 39,6 млн. грн. (146 %), а у 15 регіонах темпи росту податку на нерухомість були у 2021 р. нижче середнього рівня по Україні в порівнянні з 2020 р. Найнижчі показники за даними таблиці 2.6. фактичних надходжень по нерухомому майну за 2021 р. спостерігалися у Волинській – +16.5 млн. грн. (114,2%), Чернівецькій – +13,1 млн. грн. (121%) та Кіровоградській – + 14.7 млн. грн. (122, 2%) областях. Таким чином. Різниця між доходами на податок від нерухомого майна між Херсонською та Волинською областями складає 32,2 %.

Надходження єдиного податку до місцевих бюджетів України у 2021 р. склали 46 198,0 млн. грн., збільшення надходжень проти 2020 р. становить 21,7 %, або на 8 244,6 млн. грн. більше [26]. Найвищі темпи росту по Україні були зафіксовані у таблиці 2.7. Аналіз таблиці свідчить проте що у 8 областях України темпи росту дещо вищі середнього рівня по Україні, а у 17 – нижчий від середнього. Найвищі показники ми спостерігали у м. Києві – 2197,7 млн. грн. (128,8%), найнижчі – у Кіровоградській області – 83,8 млн. грн. (110,3 %). Де фактична різниця складає 28,5 %.

За результатами проходження практики у фінансовому управлінні Барської міської ради Жмеринського району Вінницької області нами було вивчено структуру фінансового управління, функціональні повноваження відповідальних спеціалістів за збір, формування та ефективність використання надходжень від місцевих податків і зборів, проведено аналіз надходжень різних видів податків і зборів до Барської ТГ [28].

Місто Бар розташоване в західній частині Жмеринського району Вінницької області (колишній адміністративний центр Барського району). Населення міста нараховувало 15 775 осіб (Дані станом на 1 січня 2020 р.). Сьогодні, в умовах

війни разом із переселенцями із Сходу та Півдня України нараховує близько 20 тисяч.

Із 7 вересня 2016 р. Місто Бар входить до Барської міської ТГ є її центром. Структура фінансового управління Барської міської ТГ показана на Рис.1.1.

Фінансове управління Барської міської громади містить в собі відділи: відділ доходів та відділ видатків. До складу відділу доходів входять начальник відділу, головний спеціаліст та спеціаліст з доходів. До складу відділу видатків входить головний спеціаліст та начальник відділу. Начальник відділу бухгалтерського обліку та звітності виконує обов'язки головного бухгалтера. До складу відділу також входять головний спеціаліст з бюджету, начальник фінансового управління та заступник начальника фінансового управління.

Фінансове управління Барської міської ТГ є структурним підрозділом міської держадміністрації (далі управління), що утворюється головою міської держадміністрації, є підзвітним та підконтрольним голові міської державної адміністрації, головному фінансовому управлінню обласної держадміністрації. Управління у своїй діяльності керується Конституцією України, законами України, актами Президента України і Кабінету Міністрів України, наказами Міністерства фінансів України, розпорядженнями голови міської адміністрації, наказами начальника головного фінансового управління обласної держадміністрації, актами міської ради, прийнятих у межах її компетенції, а також положеннями про управління [29].

Відділ доходів є структурним підрозділом фінансового управління Барської міської ради. Відділ відповідно до покладених на нього завдань:

1. Розробляє і доводить до головних розпорядників бюджетних коштів інструкції підготовки бюджетних запитів;
2. Визначає порядок та терміни розроблення бюджетних запитів головними розпорядниками бюджетних коштів;

3. Проводить на будь-якому етапі складання і розгляд проекту місцевого бюджету, аналіз бюджетного запиту, поданого головним розпорядником бюджетних коштів, щодо його відповідності меті, пріоритетності, а також дієвості та ефективності використання бюджетних коштів;
4. Бере участь у розробленні балансу фінансових ресурсів району, аналізує соціально-економічні показники розвитку міста та враховує їх під час складання міського бюджету;
5. Організовує роботу, пов'язану із складанням проекту міського бюджету за дорученням керівництва районної держадміністрації, визначає порядок і терміни подання структурними підрозділами міської держадміністрації, складає проект міського бюджету; готує пропозиції щодо коштів, що передаються для розподілу між відповідними місцевими бюджетами або для виконання спільних проектів та подає їх на розгляд керівництву міської держадміністрації;
6. Здійснює у процесі виконання місцевого бюджету за доходами прогнозування та проводить аналіз доходів відповідного місцевого бюджету[30].

Начальник відділу доходів Барського міського управління фінансів здійснює:

- Керівництво роботою відділу доходів.
- Організує роботу відділу відповідно з квартальним планом.
- Веде кодифікацію матеріалу в розрізі видів доходів.
- Координує роботу з податковими інспекціями, шляхом складання спеціальних планів роботи по перевірці окремих питань, аналізує діяльності підприємств.
- На основі аналізу надходження доходів направляє в міську раду доповідні записки, проводить семінари, наради з підприємствами з питань своєчасності надходження коштів до бюджету, передає досвід роботи.

- Готує питання на фінансову раду про надходження платежів до бюджету. Щомісячно надає звіт про доходи за формою 1-П (фактичні надходження, недоїмка, переплата).
- Щоденно виконує роботу по обробці виписок державного казначейства.

Таким чином, фінансовий відділ, ізокрема відділ доходів міської ради здійснюють планування, роботу по наповненню бюджету податками і зборами, прогнозують нові місцеві податки для наповнення бюджету, слідкують за виконанням статей місцевого бюджету.

До бюджету Барської міської територіальної громади на 2021 р. надійшло всього доходів 361370,004 тис. грн., з них до цільового фонду 703,654 тис. грн. не податкових надходжень 9863,652 тис. грн., офіційних трансфертів 176304,851 тис. грн., податкових надходжень 173610,554 тис. грн., доходів від операцій з капіталом 887.293 тис. грн. Доходна частина виконана на 118% до піврічного призначення, в порівнянні з 2020 р. роком на 222,6%.

Розглянемо більш детально структуру наповнення бюджету Барської ТГ податками і зборами за 2021 р. Податкові надходження доходів до міського бюджету на 2021 р. становить 361370,004 тис. грн. Найбільшу питому вагу у структурі доходів міського бюджету за податковими надходженнями (Рисунок 2. 2.) має єдиний податок (62,25%), плата за землю (34,46%), податок на нерухоме майно (3,26%) Далі йдуть транспортний податок (0,02%), туристичний збір (0,01%) та інші податки.

Проаналізувавши надходження податків та видатки до бюджету Барської міської ТГ за останні роки можна в цілому зробити висновок проте, що одержані місцевим бюджетом доходи забезпечили загальну позитивну тенденцію в частині фінансування видатків.

Наскільки важливе місце в доходах місцевих бюджетів займають місцеві і загальнодержавні податки і збори ми можемо побачити на більш детальному аналізі фондів бюджету Барської ОТГ за 2021 р. (таблиця 2.8.)

Таблиця 2.8.

Бюджет в цілому склав – 361 370,004 тис. грн.	
Податкові надходження	173 610,554 тис. грн...
Неподаткові надходження	9 863,652 тис. грн.
Доходи від операцій з капіталами	887,293 тис. грн.
Офіційні трансферти	176 304,851 тис. грн...

Аналіз таблиці 2.8. показує, що податкові надходження до бюджету Барської ТГ в 2021 р. склали 48,04% тобто майже половину всіх надходжень.

У 2021 р. були такі джерела власних надходжень до бюджету :

- Податок на нерухоме майно відмінне від земельних ділянок – 1 394,659 тис. грн. (101%)
- ПДФО – 119 770,206 тис. грн. (165%)
- Єдиний податок – 26559,802 тис. грн. (114%)
- Акцизний податок – 10 159,278 тис. грн. (105%)
- Плата за землю – 14 724,114 тис. грн. (108%)
- Плата за адміністративні послуги – 1 943,135 тис. грн. (101%)
- Власні надходження бюджетних установ – 7 633,259 тис. грн. (104%)
- Інші надходження – 2 840,664 тис. грн. (102%).

Податок на доходи фізичних осіб є найбільш вагомим з усіх надходжень до бюджету і складає аж 65% [28].

Для визначення закономірності вагомості ПДФО зробимо аналіз джерел власних надходжень за 2017– 2020 рр., проаналізувавши дані, розміщені у порівняльній таблиці 2.8.

Так, ми бачимо, що у 2017 р. ПДФО становить 27 638,59 тис. грн. (162,6%), фактично перевищивши дохід 2016 р. на 62,6%. У 2018 р. ПДФО зростає до 36586,182 тис. грн. (164, 4%) по відношенню до 2017 р. У 2019 р. ПДФО становить

26651,567 тис. грн. (64,34 %), і майже зберігається на рівні із надходженнями у 2018 р. У 2020 р., не зважаючи на пандемію ковіду-19, часткове закриття підприємств, установ, бізнесу, ПДФО зростає до 119770,206 тис. грн. (165 %). Отже, податок на доходи фізичних осіб стабільно займає питому частку бюджету Барської ТГ. А це дає жителям громади повне право невпинно слідкувати за виконанням бюджету та покращенням їх соціально-економічного розвитку та задоволення місцевих потреб.

Судячи з рисунка 2.2. ми бачимо, що відбувався стабільний ріст надходжень до бюджету, а в 2021 р. дуже активний ріст надходжень податку на доходи фізичних осіб. З чого можна зробити висновок, що на території Барської ТГ покращувалася ситуація з працевлаштуванням населення і доходи людей зростали.

Основними платниками за останні чотири роки були:

- Відділ освіти Барської МР – 16 268,746 тис. грн.
- ТОВ «Краєвид Поділля» – 9 936,245 тис. грн.
- ТОВ «Оператор ГТС України» – 9 006,696 тис. грн..
- Військова частина А0853 – 7 200,949 тис. грн.
- КНП «Барська міська лікарня» – 6 316,079 тис. грн..

Проаналізуємо власні надходження до міського бюджету у 2018-2021 рр., розглянувши діаграму (рисунок 2.3.). Порівнюючи доходи у 2021 р. з плати за землю та з податку на нерухоме майно відмінне від земельних ділянок, то вони значно зменшилися, але у цей рік був активний приріст акцизного податку і єдиного податку. В поточному 2022 р. таких показників по єдиному податку, на нашу думку, не слід очікувати, адже за законом від 15.03.2022 «Про внесення змін до податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» 1 та 2 групи платників єдиного податку звільняється від сплати, а для 3 групи ставка зменшилася до 2%.

Позитивною є динаміка зростання доходів бюджету Барської ТГ на основі формування місцевих податків і зборів за 2018–2021 рр. (рисунок 2.3):

- Єдиний податок – 62,25%

- Транспортний податок – 0,02%
- Плата за землю – 34,46%
- Туристичний збір – 0,01%
- Податок на нерухоме майно – 3,26%.

Так як приріст доходу від транспортного податку та туристичного збору за ці чотири роки не суттєвий, то для покращення життя населення громади необхідно звернути увагу на ці сфери соціально-економічних відносин.

Одне з вагомих надходжень до бюджету це акцизний податок, надходження від якого збільшуються протягом останніх чотирьох років.

Найбільші платники акцизного податку на території Барської ОТГ за 2021р.:

- ТОВ НВП «Аргон» – 942,487 тис. грн.
- ПАТ «УКРНАФТА» – 469,674 тис. грн.
- ТОВ «Нафтогрупа-2005» – 192,467 тис. грн.
- ТзОВ «ОККО» – 124,184 тис. грн.
- ФОП Логін – 73,650 тис. грн.

Акцизний податок з пального за 2021 р. склав 7 604,246 тис. грн.

Акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлі підакцизними товарами – 2 555,032 тис. грн (+40,25% до 2020 р.

Отже, до бюджету Барської міської територіальної громади за 12 місяців 2021 р. надійшло доходів загального фонду (із врахуванням трансфертів) – 341 436,301 тис. грн., або 101,83% до показників затверджених сесією міської ради, в тому числі доходів загального фонду (без офіційних трансфертів) – 175 639,546 тис. грн., що становить 104,17% до планових показників.

По-друге, місцеві податки і збори є важливим джерелом доходів, їхня частка склала 24,3% у власних надходженнях бюджету Барської міської ТГ. За 12 місяців 2021 р. надійшло до бюджету Барської міської ТГ в обсязі 42 730,513 тис. грн. з них: податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки – 1 394,695 тис. грн., земельного податку з юридичних осіб – 2 374,535 тис. грн., земельного податку з фізичних осіб – 3 171,399 тис. грн., орендної плати за землю з юридичних

осіб – 7 420,466 тис. грн., орендної плати за землю з фізичних осіб – 1 757,714 тис. грн., єдиного податку – 26 599,802 тис. грн.

По-третє, незважаючи на складні економічні та геополітичні обставини в останні роки, одержані місцевим бюджетом доходи забезпечили загальну позитивну тенденцію в частині наповнення місцевого бюджету та фінансування видатків Барської ТГ Вінницької області.

3. Перспективи і труднощі наповнення місцевих бюджетів на сучасному етапі

Широкомасштабна війна, розпочата Російською Федерацією проти незалежної України, яка розпочалася 24 лютого 2022 р. за наказом В. Путіна, призвела до величезних людських і матеріальних втрат українців, які за оцінками експертів, вимірюються понад 30 тисячами вбитих осіб (близько 10 тисяч військових та понад 20 тисяч мирних жителів Київщини, Сумщини, Чернігівщини, Херсонщини, Миколаївщини, Дніпропетровщини, Запоріжчини, Харківщини, Луганщини, Донеччини, Житомирщини) та понад 1 трильйон доларів матеріальних збитків за 100 днів війни (це близько 13% ВВП).

Війна зруйнувала довоєнну структуру економіки, трудових ресурсів, податків, частково знищено понад 3000 населених пунктів, їх економічну та соціальну інфраструктуру, зруйновано десятки підприємств, сотні житлових будинків, медичних, культурних та освітніх закладів. Міста, села, поля, ліси насичені тисячами тон снарядів, мін, залишків ракет, різних видів небезпечних вибухових речовин, що загрожує життю мирних жителів, розвитку туристського бізнесу, відпочинку жителів територіальних громад, наближених до фронту, або які були раніше окуповані рашистами.

Дохід України від поставок зернових культур, олії більше як у 50 країн світу у 2021 р. складав понад 40 млрд. доларів, а українськими продуктами харчувалося понад 400 мільйонів людей Європи, Близького Сходу та Африки. Сьогодні наше сільське господарство, агрофірми, фермери, власники паїв зазнають величезних збитків через блокування військами РФ Одеси, замінування акваторії Чорного моря морськими мінами, захоплення азовських портів: Мелітополя, Бердянська, Маріуполя (фактичне знищення 500 тисячного міста), Херсона. Україна при допомозі союзників – країн ЄС шукає альтернативні морському шляхи вивозу за кордон сільськогосподарської продукції, насамперед, через Дунай та сухопутним шляхом через Польщу і інші європейські держави.

Захоплення великої кількості українського зерна із зерноховищ, елеваторів та його продаж рашистами, фактичне знищення ракетами в Центральних і Західних

регіонах України великих складів з зерном торішнього врожаю, загрожує економічною катастрофою, голодом для мільйонів українців і жителів планети.

Негативним наслідком війни є масова міграція та еміграція українців. Так, із зони бойових дій в Центральні і Західні регіони країни виїхали понад 6 мільйонів осіб, близько 5 мільйонів українських біженців тимчасово оселилися за кордоном: у Польщі, Чехії, Румунії, Молдавії, Словаччині, Німеччині, Швеції, Фінляндії, Литві, Англії, США, Італії, Канаді та інших державах. А це мільйони робочих рук та платників податків до місцевих бюджетів.

Економіка України, в умовах військового протистояння ЗСУ переважаючим збройним силам РФ, набула мілітаристського характеру, а витрати на ЗСУ за останні три місяці збільшилися з 1/3 українського бюджету до 2/3 і вони будуть зростати ще більше. Через пандемію Ковіду-19, А-мікрона у 2020-на початку 2022 р. які забрали життя 110 тисяч українців, військові дії (мобілізацію в діючу армію сотень тисяч чоловіків), введення Президентом України В. Зеленським воєнного стану, скоротилася кількість приватних підприємств, фермерів, представників середнього та дрібного бізнесу, а число безробітних в нашій державі зросло майже вдвічі. А це знову ж таки платники податків.

Проводячи наше дослідження по регіонах України та у Барській міській ТГ ми спостерігали деяку позитивну динаміку у зростанні в другій половині 2021 р. та на початку 2022 р. надходжень податків і зборів до місцевих бюджетів. Але на 2022 р. такої динаміки не варто очікувати у зв'язку з продовженням повномасштабної війни, особливо на Сході та Півдні України. Велика кількість працівників втратили роботу з різних причин і бюджети місцевих громад зазнають значних втрат. Залишається сподіватись на отримання доходів з інших джерел, в яких також за останні роки відбувалась хоч не така стрімка, але все таки позитивна динаміка.

Зважаючи на викладене вище, зазначимо, що до головних проблем місцевого оподаткування в Україні слід віднести:

- низьку фіскальну роль місцевих податків та зборів і, як наслідок, незначну їх питому вагу у формуванні бюджетів місцевих територіальних громад;

- місцеві органи позбавлені прав у встановленні нових податків і зборів за спеціальні види господарської діяльності на своїй території;
- між рівнем між рівнем послуг, які надаються населенню та податками, які сплачує місцеве населення від сутня взаємна залежність. Це зумовлено тим, що у нашій державі замість формування сучасних, ефективних форм самоврядування існує історична модель, яка поєднує практику старої радянської та форму нової демократичної моделі самоврядування;
- Також, зважаючи на окупацію певних територій України з 2014 р. та пандемію коронавірусу в Україні з 2020 р., що й так негативно вплинули на оподаткування в загальному та податкові надходження до місцевих бюджетів.
- У зв'язку з повномасштабною військовою агресією Російської Федерації з 24 лютого 2022 р. проти України Верховна Рада України прийняла Закон від 15 березня 2022 року № 2120-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану»[22].
- В умовах воєнного стану налагодити виробництво, збір податків і зборів надзвичайно складно, але вкрай необхідна для підтримки економіки країни. Запорукою нашого успіху є максимальна консолідація і єдність українців у боротьбі із жорстоким ворогом, а також колосальна матеріальна, військова і моральна підтримка з боку мільйонів людей світу.
- У зв'язку з встановленням військового стану та новим правовим режимом передбачено певні податкові зміни, які дещо спрощують, але зберігають податкову систему країни:
 - встановлення оподаткування єдиним податком, можна не сплачувати ЄПФО – платниками 1 та 2 груп в усій Україні з 1 квітня 2022 р. до припинення воєнного стану (але Президент України В. Зеленський своїм указом продовжив воєнний стан ще на 90 днів);
 - збільшення числа платників податків і зборів, що можуть знаходитись у спрощеній системі оподаткування – на 3 групі за рахунок ЮО;

- збільшення для платників 3 групи доходу до 10 млрд. грн. на календарний рік і можливість наймати будь-яку кількість працівників;
- зростання числа платників податків платників, які не будуть сплачувати єдиний земельний податок;
- зменшення ставки єдиного податку платникам 3 групи до 2% від сукупного доходу;
- встановлення державних компенсацій кварти роздавачам у сумі 450 грн. за кожного проживаючого переселенця без збору податку.

Держава також встановила нові ставки на ставки акцизного податку на пальне у розмірі 0 євро до припинення воєнного стану (сьогодні пальне відпускається по дещо нижчим ніж європейські ціни: на бензин – 52–59 грн., дизельне томливо – 59–60 грн., газ – 41–43 грн.). Місцеві бюджети не отримують частину акцизного податку на пальне (13,44%).

В Україні на період воєнного стану скасовано плату за землю та оренду землі з березня 2022 р. до кінця 2023 р. (переважно на окупованих ворогом землях). Також відмінено екологічний податок за 2022 р. на територіях, де ведуться бойові дії і на окупованих ворогом територіях.

Асоціація міст України звернулася до ВР України з пропозиціями надати компенсації втрачених доходів місцевими ТГ [23].

Отже, зважаючи на воєнний стан, все більшу окупацію територій України на травень 2022 р., нестабільність фінансово-економічної системи нашої держави, можна зробити однозначно лише один висновок, що до припинення війни податкові надходження до місцевих бюджетів усіх регіонів країни будуть зменшуватися, а на окупованих територіях відстеження та адміністрування таких надходжень буде тимчасово унеможливлено взагалі.

Століттями триває дискусія щодо правил оподаткування, вимог до податків. Відповідно до них організуються податкові системи багатьох демократичних держав. Тому вивчення передового досвіду економічно розвинутих країн Європи і світу дає змогу оптимізувати роботу усієї податкової системи держави і місцевих громад, зокрема. Для збільшення податкових надходжень у доходах місцевих

бюджетів та досягнення їх збалансованості потрібне не лише нове законодавство, але надання органам місцевого самоврядування встановлювати власні ставки та нові податки і збори [23, с. 247].

Нинішній стан економіки України характеризується поступовим зменшенням рівнів економічного і соціального розвитку регіонів та обсягів податкових доходів, які надходять до місцевих бюджетів. Сьогодні для громад, їх розвитку, ліквідації зруйнованої інфраструктури війною мають системні надходження податків і зборів, які у зв'язку з міграцією населення, закриттям бізнесу, окупацією певних регіонів України суттєво зменшуються з кожним місяцем війни.

Тому, в питанні подальшої перспективи податкових надходжень до місцевих бюджетів на даний час можна довіритися лише результатам роботи ЗСУ, за рахунок дій яких можемо сподіватися на деокупацію усіх регіонів України та подальше відновлення її економіки. Перспектива подальшого розвитку України на даний час не визначена, у зв'язку з чим в оптимістичному варіанті розвитку подій маємо в подальшому спиратися крім загальних принципів оподаткування на розроблені специфічні принципи формування місцевих податків.

В чому, на нашу думку, полягають основні перспективи наповнення місцевих бюджетів в умовах спаду економіки та повномаштабної війни.

Насамперед, ті територіальні громади, які не зазнали руйнувань повинні повернутись до відносно нормального життя, відновити місцевий малий та середній бізнес, прийняти підприємства з зони бойових дій (як це відбувається у Вінницькій, Хмельницькій, Чернівецькій, Львівській, тернопільській та інших областях), щоб забезпечити роботою не тільки тамтешнє населення, а й внутрішніх переселенців.

Актуальним є питання спрощення оренди державного та комунального майна для полегшення переміщення фірм, які зупинили свою діяльність через активні бойові дії. Але не звільняти від сплати таких податків як земельний податок, податок на нерухоме майно, орендна плата за землю та єдиного податку відносно спокійні території. Економіка таких регіонів має стати тилом для відбудови

постраждалих міст та сіл України. Адже стійкість української економіки полягає в стійкості місцевих економік громад.

Як можна було побачити у попередніх розділах кваліфікаційної роботи, головним джерелом доходів у місцевий бюджет є податок на доходи фізичних осіб. Тому в першу чергу місцеві територіальні громади повинні бути зацікавлені у стабільній підприємницькій діяльності та діяльності різних бюджетних установ. Не тільки для того щоб населення не втрачало свою платоспроможності, а й щоб роботодавці сплачували податки з заробітної плати своїх працівників.

Водночас з легального продажу підакцизних товарів таких, як алкогольні напої, пиво та цигарки акцизний податок у 100% зараховується до місцевого бюджету. Тому потрібно стимулювати торгівельну діяльність, але й не забувати про контроль розумного споживання алкоголю і тютюнових виробів, особливо у воєнний період. Державою також передбачено спеціальні субвенції та дотації для тих громад, які надали місце для проживання внутрішньо-переміщеним особам. А їх в Україні сьогодні близько 6 млн. осіб, переважна із Сходу та Півдня України.

В умовах зростання безробіття як наслідку війни, економічної кризи, пандемії ковіду-19, А-мікрона, виїзду за кордон підприємців, бізнесменів, спеціалістів, слід посилити і розширити роботу місцевих центрів зайнятості по працевлаштуванню безробітних, переселенців (особливо тих, які втратили житло, роботу чи бізнес) по переорієнтації їх на більш затребувані спеціальності, на здобуття нових спеціальностей, які можна здобути в процесі заочного чи дистанційного навчання у місцевих вишах чи їх філіях (як, наприклад, Центр дистанційного навчання СумДУ в м. Бар) тощо. Розширення робочих місць буде сприяти зростанню наповнення податковими надходженнями місцевих бюджетів. На разі в Україні є всі шанси створення конкурентноздатного оподаткування. Для цього необхідно замість податку на додану вартість ввести податок з продажів. Або хоча б скоротити ПДВ на 10% - 12%, встановити оподаткування майна на вартісній основі.

ВИСНОВКИ

У процесі здійснення бакалаврського дослідження, практики у Барській міській раді Вінницької області, ми дійшли наступних висновків, які узагальнюють авторські підходи, інтерпретації, тлумачення та припущення.

1. Потреба максимально забезпечити суспільними благами населення України потребує достатніх фінансів як у державі так і в жителів територіальних громад.

2. Заходи опосередкованого впливу з боку місцевих органів самоврядування по створенню робочих місць, підвищенні інвестиційної привабливості території, розвитку туризму тощо можуть дати додаткові доходи до місцевих бюджетів.

3. Надходження від місцевих податків і зборів повністю зараховуються безпосередньо до доходів загального фонду бюджетів сільських, селищних, міських територіальних громад. Проте до головних проблем місцевого оподаткування в Україні слід віднести: низьку фіскальну роль місцевих податків та зборів і, як наслідок, незначну їх питому вагу в доходах місцевих бюджетів, але запровадження податків на специфічні види господарської діяльності не входить до компетенції місцевого самоврядування. Це зумовлено тим, що в Україні замість формування нових, ефективних моделей місцевої існує історична модель, яка поєднує практику старої радянської та форму нової демократичної моделі самоврядування.

4. Органи місцевого самоврядування задля ефективного виконання своїх функцій мають бути фінансово незалежними, тобто мати достатній обсяг податків з метою вирівнювання місцевого господарства, ефективному використанню природних ресурсів, культурної інфраструктури місцевого значення тощо.

5. Згідно статистичних даних МФУ, взятих за останніх три роки, з 2019 по 2021 р. включно спостерігався стабільний приріст доходів до загального фонду місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів).

Проте, податкові відносини в умовах воєнного стану – справа непроста, але вкрай необхідна для підтримки економіки країни. Зважаючи на воєнний стан, все більшу окупацію територій України на червень 2022 р., нестабільність фінансово-економічної системи нашої держави, можна зробити однозначно лише один

висновок, що до припинення війни податкові надходження до місцевих бюджетів усіх регіонів країни будуть зменшуватися, а на окупованих територіях відстеження та адміністрування таких надходжень буде тимчасово унеможливлено взагалі.

6. В питанні подальшої перспективи податкових надходжень до місцевих бюджетів на даний час можна довіритися лише результатам роботи ЗСУ, за рахунок дій яких можемо сподіватися на деокупацію усіх регіонів України та подальше відновлення її економіки.

7. Нами у певній мірі розкриті особливості податкових надходжень до місцевих бюджетів в мирний час та в умовах воєнного стану. Перспектива подальшого розвитку України на даний час не визначена, в зв'язку з чим в оптимістичному варіанті розвитку подій маємо в подальшому спиратися крім загальних принципів оподаткування слід виробити власні принципи.

8. За результатами практики у фінансовому управлінні Барської міської ради нами було вивчено питання формування фінансових ресурсів та ефективність їх використання на прикладі фінансового управління.

Так, до бюджету Барської міської територіальної громади (далі – ТГ) за 12 місяців 2021 р. надійшло доходів загального фонду (із врахуванням трансфертів) – 341 436,301 тис. грн., або 101,83% до показників затверджених сесією міської ради, в тому числі доходів загального фонду (без офіційних трансфертів) – 175 639,546 тис. грн., що становить 104,17% до планових показників. Частка місцевих податків склала 24,3% у власних надходженнях бюджету Барської міської ТГ. За 12 місяців 2021 р. надійшло до бюджету Барської міської ТГ в обсязі 42 730,513 тис. грн. з них: податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки – 1 394,695 тис. грн., земельного податку з юридичних осіб – 2 374,535 тис. грн., земельного податку з фізичних осіб – 3 171,399 тис. грн., орендної плати за землю з юридичних осіб – 7 420,466 тис. грн., орендної плати за землю з фізичних осіб – 1 757,714 тис. грн., єдиного податку – 26 599,802 тис. грн. Отже, одержані місцевим бюджетом доходи забезпечили загальну позитивну тенденцію в частині фінансування видатків Барської територіальної громади. Але сьогодні, в умовах воєнного стану місцеві доходи Барської міської ради скоротилися майже вдвічі.

Отже, зважаючи на воєнний стан, все більшу окупацію територій України на травень 2022 р., нестабільність фінансово-економічної системи нашої держави, можна зробити однозначно лише один висновок, що до припинення війни податкові надходження до місцевих бюджетів усіх регіонів країни будуть зменшуватися, а на окупованих територіях відстеження та адміністрування таких надходжень буде тимчасово унеможливлено взагалі.

Перелік використаних джерел

1. Конституція України. Київ, 1996. 80 с.
2. Бюджетний кодекс України. Київ, 2010, 2022.
3. Податковий кодекс України. Київ, 2010, 2022.
4. Місцеві бюджети 2021: які доходи й видатки. Київ, 2021.

5. Волохова І. С. Податкова система: навчальний посібник. 2019. 401 с.
6. Акцизний податок в Україні.
7. Огаренко Ю. Порівняльний аналіз податку на викиди діоксида вуглецю та системи торгівлі викидами: висновки // Національний екологічний центр України. 2011. 36 с.
8. Кодекс України про надра від 27.07.1994 р., нова редакція від 15.01.2022 р.
9. Водний кодекс України від 06.06.1995 р. № 213/95-ВР, редакція від 07.05.2022.
10. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.91 р., редакція від 01.01.2022 р.
11. Лісовий кодекс України від 21.01. 1994 р.
12. Європейська хартія місцевого самоврядування від 15.10.85 р., редакція від 16.11.2009 р.
13. Про місцеве самоврядування: Закон України від 1997., редакція від 13.02.2022.
14. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 21.03.1991., редакція від 01.01.2022 р.
15. Волохова І. С. Податкова система: навчальний посібник. 2019. 401 с.
16. Волохова І.С. Місцеві фінанси та перспективи поглиблення фінансової децентралізації в Україні: Монографія. 2014. 462 с.
17. Волохова І.С. Місцеве оподаткування: реалізація загальних принципів // Економіка України. 2014. № 12 (629). С. 74 – 86.
18. Волохова І.С. Роль непрямих податків в розширенні власної податкової бази місцевих бюджетів // Новая экономика. 2014. № 2 (64). С. 47 – 53.
19. Волохова І.С. Проблемы поиска и диверсификации доходных источников местных бюджетов Украины // Новый Университет. 2014. № 2. С. 66–73.
20. Волохова І. С. Місцеві податки та збори в доходах місцевих бюджетів України: наслідки проведених реформ // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2017. № 23. Ч. 2. С. 51 – 54.
21. Попович І.І. Удосконалення механізму формування фінансових ресурсів місцевих органів влади з урахуванням сучасного стану економіки України. Збірник

наукових праць Національного університету державної податкової служби України. 2010. № 1. С. 243 – 249.

22. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо адміністрування податків і зборів на тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя: Закон України від 01.07.2021 р.

23. Про військово-цивільні адміністрації: Закон України від 03.02.2015 р. № 141-VIII, редакція від 20.03.2022 р.

24. Виконання доходів місцевих бюджетів. URL:<https://dokhodiv-mistsevykh-biudzhetyv>.

25. Як виконувалися місцеві бюджети у 2020 р.? – експертний аналіз. URL:<https://decentralization.gov.ua/news/13249>.

26. Податкові зміни про які варто знати. URL:<https://www.podatkovy-zminy-pro-yaki-varto-znaty>.

27. Зміни в оподаткуванні під час воєнного стану та їх вплив на бюджети громад. URL:<https://auc.org.ua/novyna/zminy-v-opodatkuvanni-pid-chas-voyennogo-stanu-ta-yih-vplyv-na-byudzhety-gromad>.

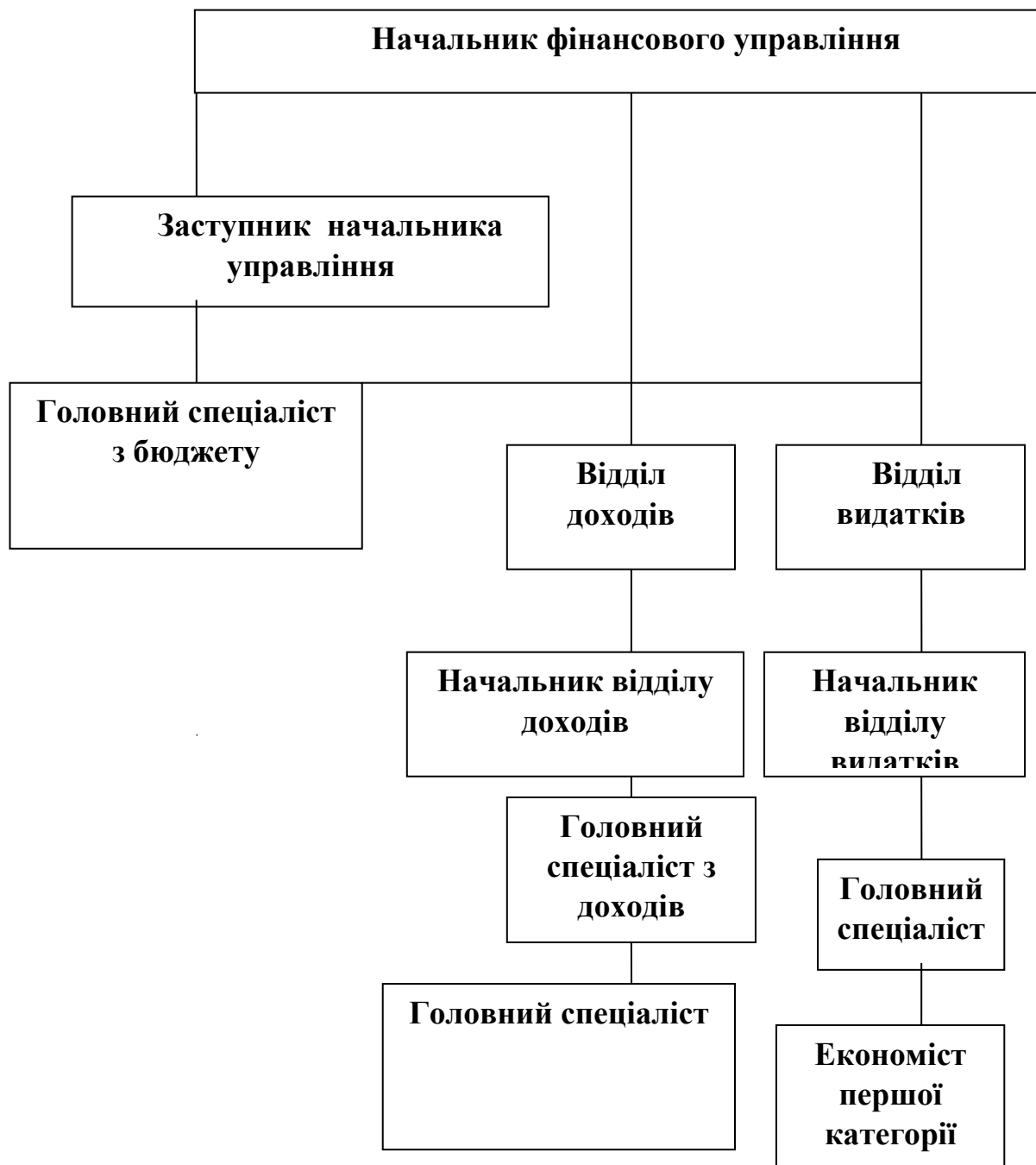
28. Звіт Ю. С. Половникової про проходження практики у Фінансовому управлінні Барської міської ради Жмеринського району Вінницької області з 31.01. по 17.03.2022 р.). 10 с.

29. Положення «Про Фінансове управління Барської міської ради» затверджене рішенням 2 сесії Барської міської ради 8 скликання від 17 грудня 2020 р. № 7; 9.

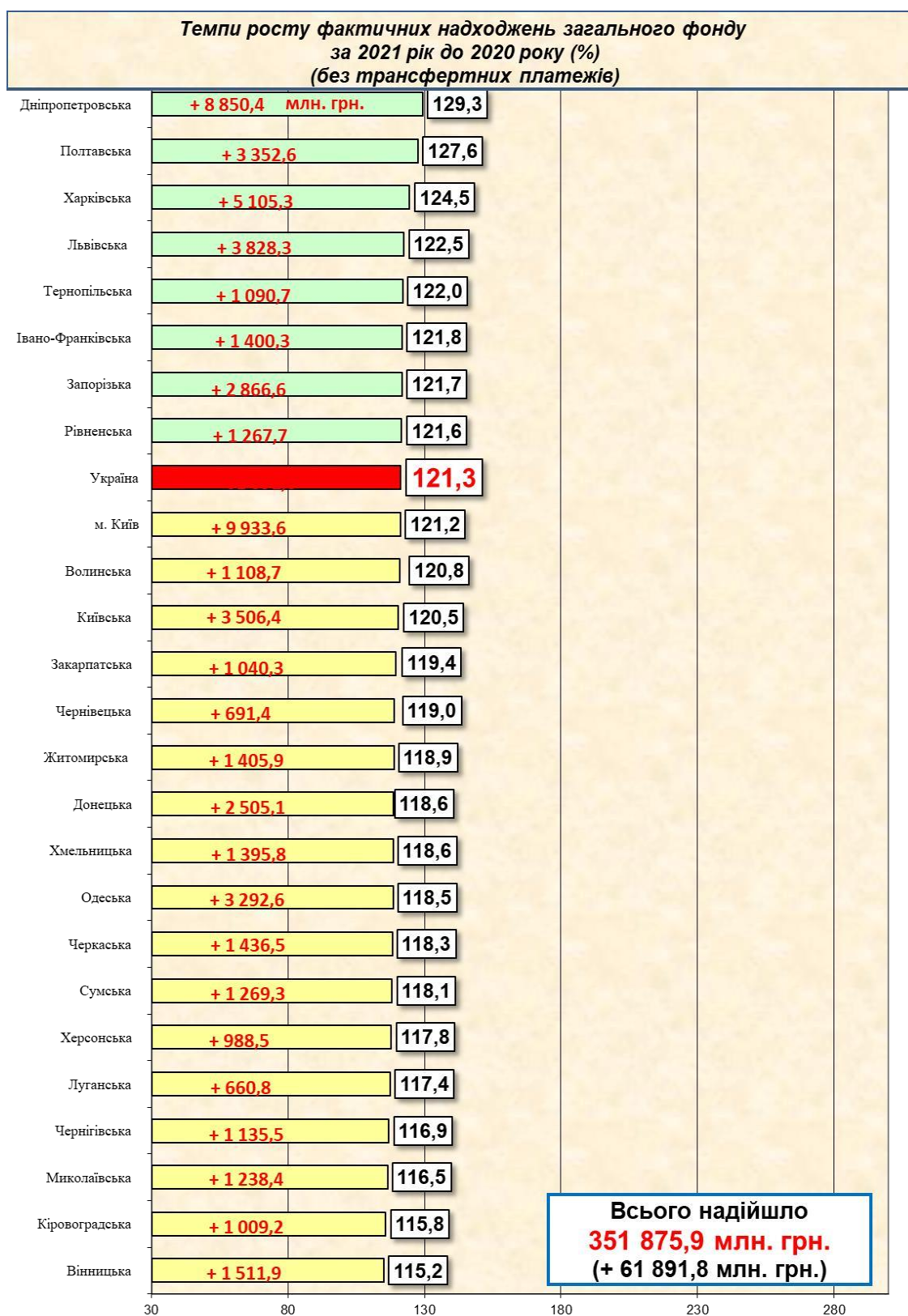
30. Рішення 2 сесії Барської міської ради «Про затвердження Регламенту Барської міської ради» від 17 грудня 2020 р.

ДОДАТКИ

Додаток А. Рисунок 2.1. Структура фінансового управління Барської ТГ

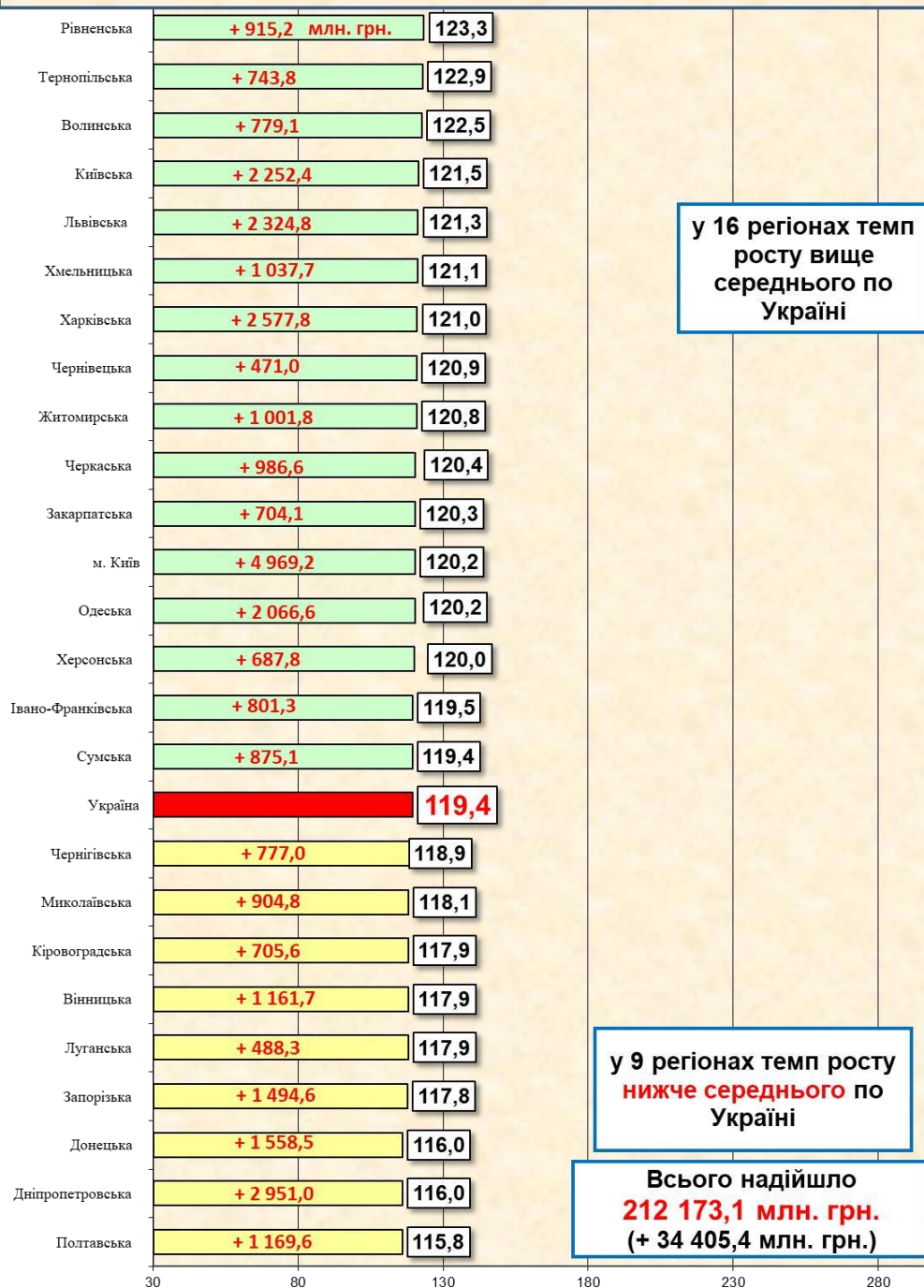

Додаток В Таблица 2.2.

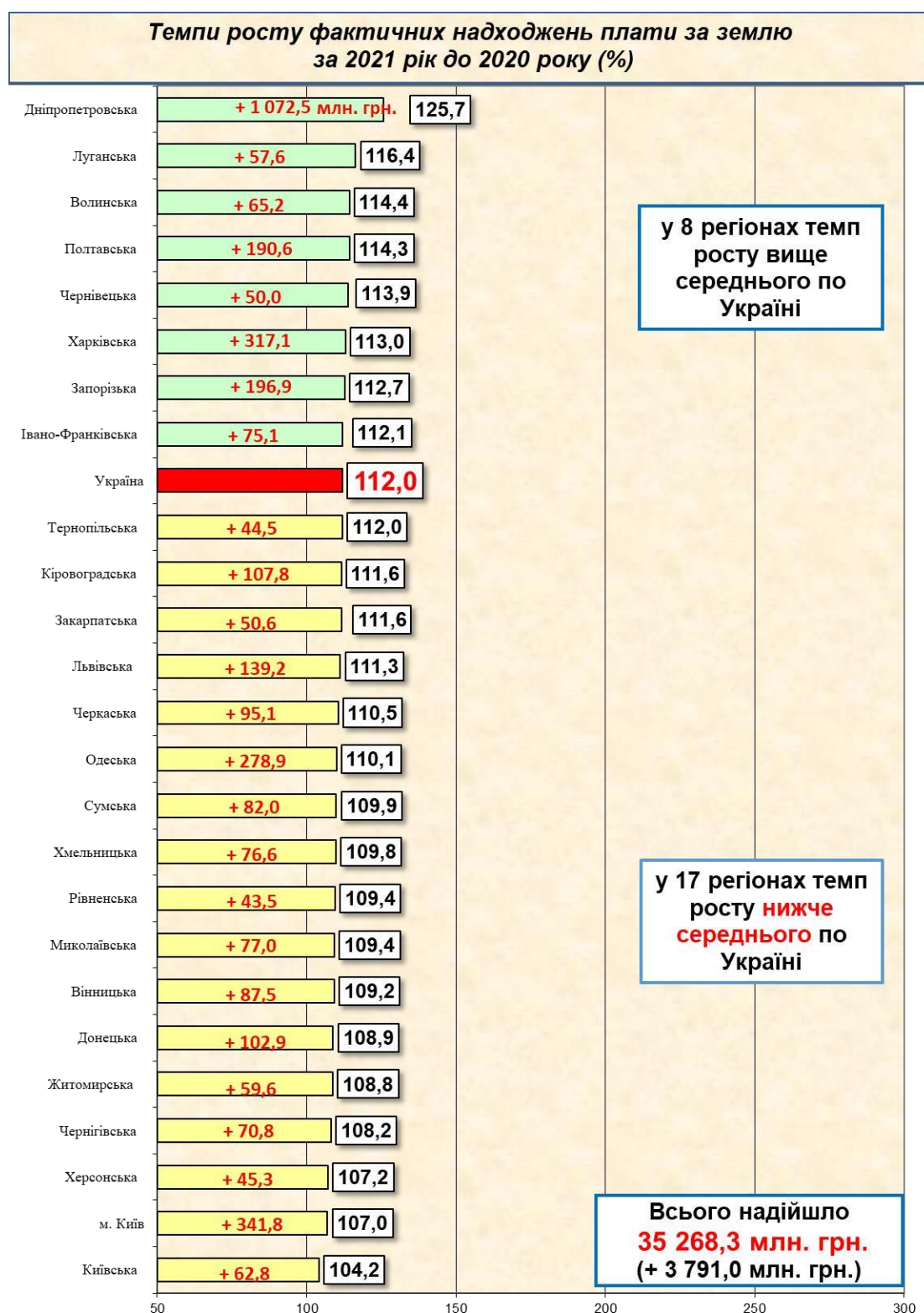

Додаток В Таблица 2.3.

Темпи росту фактичних надходжень податку на доходи фізичних осіб за 2021 рік до 2020 року (%)

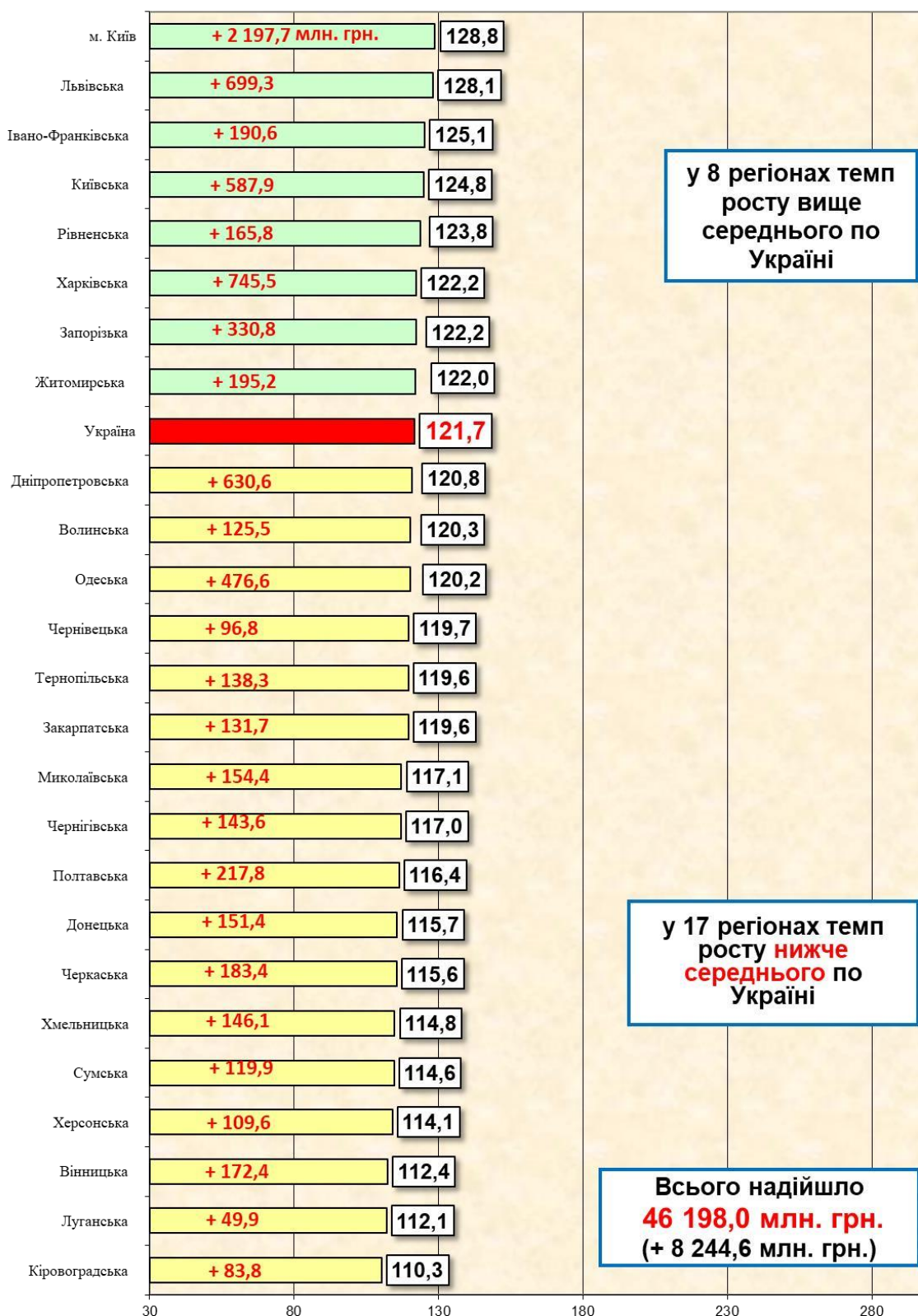
Додаток В. Таблиця 2.4.

Додаток Таблиця 2. 6

Додаток Г. Таблица 2. 5.

**Темпи росту фактичних надходжень єдиного податку
за 2021 рік до 2020 року (%)**

Таблиця 2.8. Власні надходження до Барської ТГ за 2017- 2020 рр. тис. грн.

Види податків Роки	2017	2018	2019	2020
ПДФО	27 638,59(62,6%)	36 586,182(64,4%)	26 651,567(64,34%)	119 770,206(65%)
Єдиний податок	5 506,2	6 479,094	5 791,092	26 599,802
Акцизний податок	5 447,44	6 013,685	797,427	10 159,278
Плата за землю	1 562,79	1 539,515	1 215,02	1 724,114
Плата за адмін. послуги	1 075,1	1 110,836	885,548	1 943,135

Рисунок 2.2. Динаміка надходжень до бюджету Барської міської ТГ

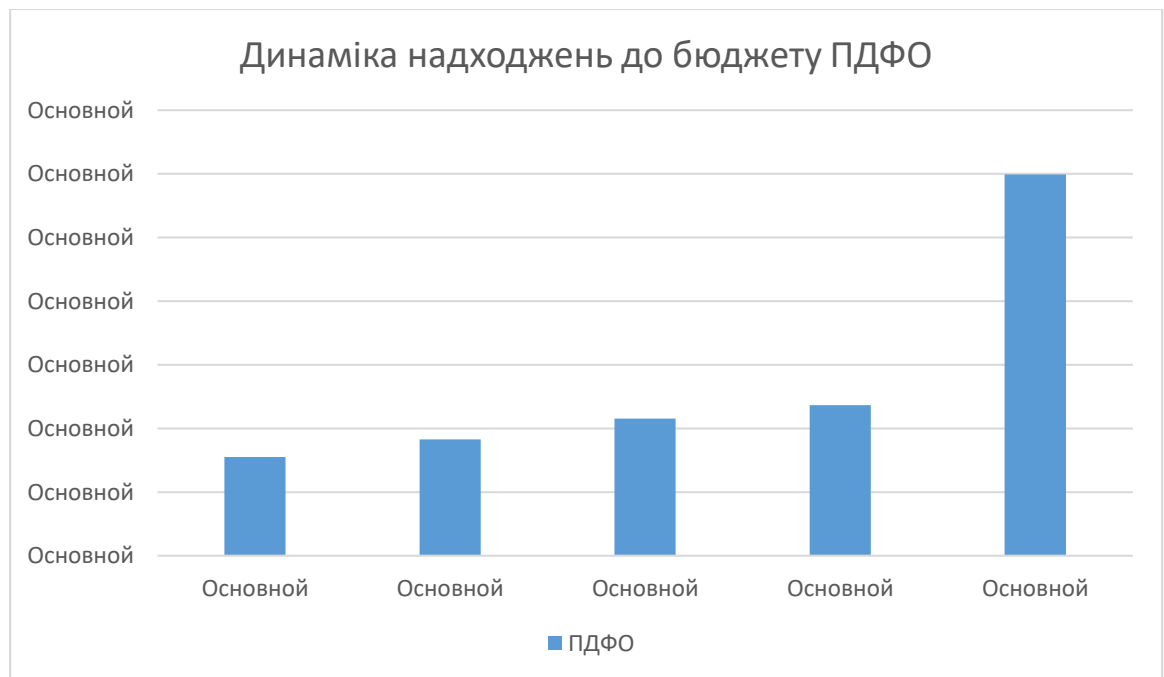

Рисунок 2.3. Місцеві податки і збори до Барської міської ТГ

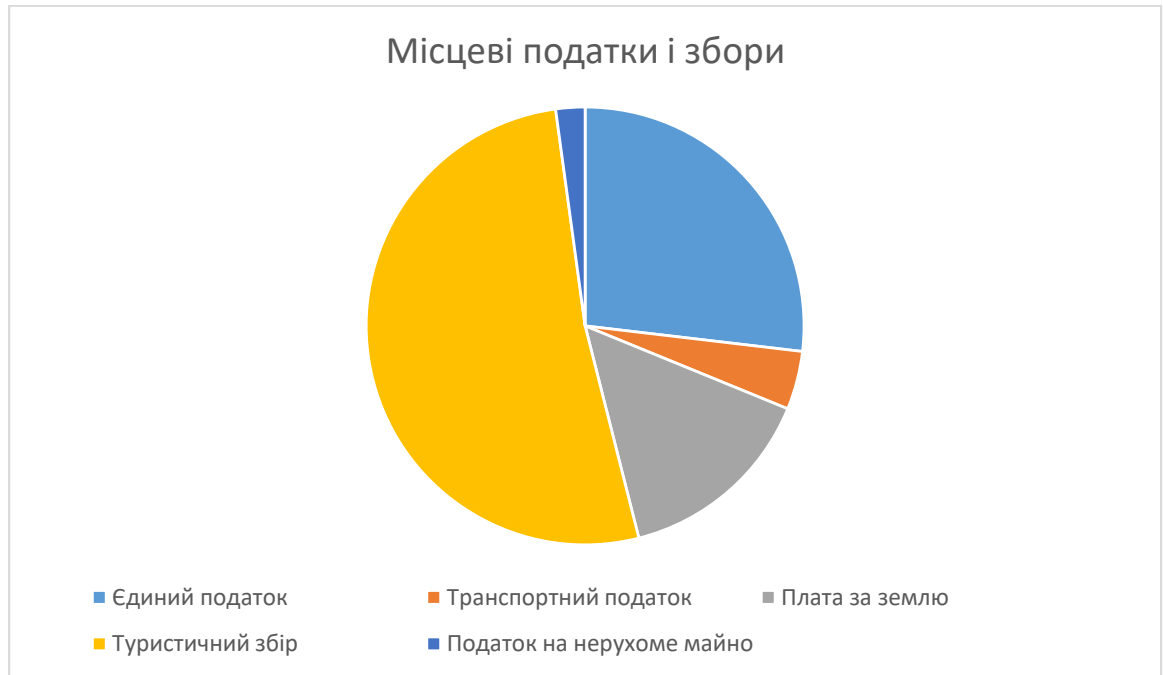

Рисунок 2.4. Аналіз власних надходжень до Барської міської ТГ

